

1. **LUG** (89) *sb m*

sg *N* ług (13). \diamond *G* ługu (19). \diamond *A* ług (16). \diamond *I* ługiem (24); -em (1), -(e)m (23). \diamond *L* ługu (17).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (dwa z niżej notowanych przykładów) – XIX w.

Roztwór wodorotlenku potasowego lub sodowego, dawniej otrzymywany przez wygotowywanie popiołu drzewnego; lixivium Murm, Mymer¹, BartBydg, Mącz, Calep, Cn; lixivia Cn (89) : Murm 145; Mymer¹ 36v; Lixivium vel liscivium, est quo capita aut vestes abluuntur, quod fit de aqua et cinere, ług BartBydg 83b; Z wody y z Popiołu bywa vdziałan ług ktorim głowy myią. FalZioł IV 52c; Wezmi ługu z ktorego mydło czynią/ á tym ługiem napierwey to tam maczać y vmywać FalZioł V 93, I 5d, 20b, 27a, 44e, 75 (21); Mącz 196b; Weźmi żywice z modrzewiny/ á thłucz ią w ługu aż wybieleie/ wmiéřzay w nią żolthków iáiwowych / [...] przykładay ná iakákolwiek ránę chceřz SienLek 185, 47, 48, 190v; Bieź rychley Netko przynieř kofzulę pánowę/ A wziáwřzy ługu zmyieřz pánu oyeu głowę. HistLan C3v; krwią bydlęcą/ popiołem iáłowice řpáloney/ y ługiem z niego vczynionym/ grzechy gładzono. CzechRozm 210v, 171v; KochBr 152; Calep 609b; GostGosp 128, 132.

ług z czego (2): Lug. z popiołu dębowego/ ieřt barzo dobri na lekarřtwa ludziom y bydlu FalZioł IV 52d, V 75.

W charakterystycznych połączeniach: nadziałać ług(u), odlać [od czego], uczynić (naczynić) (2); ług uczyniony (2), udziałać; kłaść w ług (do ługu) (2), włożyć (włożony) (9); zmieszać [co] z ługiem; tłuc [co] w ługu; ług z popiołu dębowego (jesionowego) (2), pigwowy; ług ciepły, dobry.

Przysłowie: Byř řie ługiem pigwowym mył. Nie pomozeć ieřliř łotr był. RejZwierc 237v.

Zwroty: »ług czedzić (a. cadzić)« [szyk zmienny] (4): vczyn wórek iakowy ług czedzić: z płotna gęřtego, dwogiętego FalZioł V 76v, V 65, 117; KochBr 151.

»ługiem my(ja)ć (się) (a. omy(wa)ć, a. wymy(wa)ć, a. zmyć)« [szyk zmienny] (19): liřtki Konopne z boźym drzewkiem wługu warzone/ á kto by řie mył tem ługiem tedy włófi długie czini y głowę barzo czyřci. FalZioł I 33b, I 18d, 20b, 27a [2 r.], 46a, 47b (14); (marg) Ná złe włófy w oczu. (–) Wymy powieki ciepłym ługiem SienLek 70v, 181, 181v, 190v; RejZwierc 237v.

»ługiem [co] (po)maczać, w ługu moczyć« [2:1]: FalZioł V 93; óřzodkę chlebá białego/ w ługu mocz kilká godzin/ á ná iákikolwiek řadzěl przykładay. SienLek 127v, 47v.

»w ługu prać, prany ługiem« (1:1) (2): Kofzule maią być prany ługiem włóżywřzy piołynu/ albo bazilijey pod popioł FalZioł V 65, V 65.

»(u)warzyć, (u)warzony, uwarzenie w ługu; warzyć ług« [szyk zmienny] (6:6:1:1): Korzeń złotogłowow zboźem drzewkiem wługu warzone włófi rořci y krořty řpádza FalZioł I 15d, I 8e, 18d, 33b 44c 46a (10); łupiny rzodkwiáne z ćiemierzycą czarną w ługu warz/ á głowę tym myy. SienLek 47, 48v [2 r.], 71v.

Wyrażenia: »ług mocny« (3): Wezmi ługu barzo mocznego ze czteryř kwarthy/ řadła iazwczowego dwa łoty/ ziela maiowniku/ cipreřu/ oboygá po garřłci/ włóř tho wřzytko w ten ług á warz řpołem FalZioł V 93v, V 93v, 101v.

»ług ořtry« [szyk 3:2] (5): náwarz nářienia Koźiorořcá/ korzenia wielkiego řlazu/ lniánego nářienia w wodźie/ á tym włófy maczay/ chroniąć ich ořtrego ługu. SienLek 48, 48v, 181, 181v, 185.

Przen (5) :

Zwrot: »bez ługu (z)myć« = sprawić ból, przykrość; postąpić bezceremonialnie [szyk zmienny] (5):
Y drugiego by thák mogli zmyć bes ługu/ gdy przed tymi tumulty nie będzie łyłzał kiedy go przywoływaią. *GroicPorz* i4; *RejWiz* 75v; *RejZwierc* 269; *ModrzBaz* 110; Gdzieby ná trzech rokách nie záplácił długu Nie słowny dlužnik: wiera zmyto go bez ługu. *KlonWor* 74; [Mało kogoś bez ługu tą skrucha [*post i procesyje*] nie zmyje. *Apolog* 53].

KCh